

ANNA POTOCZNY, MAJA RUP

WSTĘP

Abriszewski K., Poznanie, zbiorowość, polityka: analiza teorii aktora sieci Bruno Latoura, Kraków 2008.

Bednarek J., Położyć kres "Człowiekowi": przyroda i człowiek u Hegla, stawanie-się-zwierzęciem i abolicjonizm, [w:] Stronniczość, red. M. Falkowski, Warszawa 2024, s. 123-159.

Bednarek J., Życie, które mówi. Nowoczesna wspólnota i zwierzęta, Warszawa 2017.

Bińczyk E., Ocalić Gaję i zbawić zbiorowość. Ekoteologiczne sugestie Brunona Latoura, "Stan Rzeczy" 2013, nr 5, s. 137-149. <https://doi.org/10.51196/srz.5.10>

Bińczyk E., Derra A., Studia nad nauką i technologią. Wybór tekstów, Toruń 2014. Domańska E., Humanistyka ekologiczna, "Teksty Drugie" 2013, nr 1-2, s. 13-32.

Haraway D.J., Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective, "Feminist Studies" 1988, t. 14, nr 3, s. 575-599. <https://doi.org/10.2307/3178066>

Haraway D.J., Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene, Durham-London 2016. Haraway D.J., When Species Meet, Minneapolis 2008. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>

Latour B., Czy nie-ludzie zostaną zbawieni? Argument ekoteologiczny, tłum. M. Bokiniec, [w:] Ekologia. Przewodnik krytyki politycznej, red. M. Sutowski, J. Tokarz, Warszawa 2009, s. 18-52. MacCormack P., Po życiu, tłum. J. Bednarek, za: <http://wakat.sdk.pl/po-zyciu/> [dostęp: 05.03.2025].

Massumi B., What Animals Teach Us About Politics, Durham-London 2014. <https://doi.org/10.1515/9780822376057>

ANNA PAZIO

O ZBAWIENIU STWORZENIA I ODNOWIE OBLICZA ZIEMI WPROWADZENIE DO EKOTEOLOGII BRUNO LATOURA

Abriszewski K., Poznanie, zbiorowość, polityka: analiza teorii aktora-sieci Bruno Latoura, Kraków 2008.

Bińczyk E., Ocalić Gaję i zbawić zbiorowość. Ekoteologiczne sugestie Brunona Latoura, "Stan Rzeczy" 2013, nr 5, s. 137-149. <https://doi.org/10.51196/srz.5.10>

Blok A., Jensen T.E., Bruno Latour: Hybrid Thoughts in a Hybrid World, New York 2011. Franciszek, Encyklika "Laudato Si'", 24.05.2015, https://www.vatican.va/content/dam/france-sco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_pl.pdf [dostęp: 15.09.2025].

Gdula M., *Uspołecznienie i kompozycja. Dwie tradycje myśli społecznej a współczesne teorie krytyczne*, Warszawa 2016.

Haraway D.J., Goodeve T., *How Like A Leaf: An Interview with Donna Haraway*, New York-London 1998.

Humeniuk M., *Przenikanie się języków wiedzy i wiary w dyskursie kryzysu klimatycznego. Przypadek argumentu ekoteologicznego Bruno Latoura i radykalnej ekoteologicznej hermeneutyki biblijnej*, [w:] *Utopia a edukacja*, t. VI, red. R. Węgrzyn, R. Włodarczyk, Wrocław 2023, s. 63-85.

Kamiński B., *Zwrot ontologiczny w naukach społecznych jako próba pomyślenia nowego porządku społeczno-politycznego ludzi i rzeczy*, "Stan Rzeczy" 2022, nr 1, s. 335-355. <https://doi.org/10.51196/srz.22.13>

Latour B., *An Inquiry into Modes of Existence. An Anthropology of the Moderns*, Massachusetts 2013.

Latour B., *Biography of an inquiry: On a book about modes of existence*, "Social Studies of Science" 2013, nr 43 (2), s. 287-301. <https://doi.org/10.1177/0306312712470751>

Latour B., *Creation and Salvation*, [w:] *Protecting Nature, Saving Creation. Ecological Conflicts, Religious Passions, and Political Quandaries*, red. P. Gagliardi, A.M. Reijnen, P. Valentini, New York 2013, s. 63-75. https://doi.org/10.1057/9781137342669_7

Latour B., *Facing Gaia: Eight Lectures on the New Climatic Regime*, Cambridge 2017.

Latour B., *If we lose the Earth, we lose our souls*, Cambridge 2024.

Latour B., *Nigdy nie byliśmy nowocześni. Studium z antropologii symetrycznej*, tłum. M. Gdula, Warszawa 2011.

Latour B., *On the Modern Cult of the Factish Gods*, Durham-London 2010.

Latour B., *Polityka natury. Nauki wkraczają do demokracji*, tłum. A. Czarnacka, Warszawa 2009. Latour B., *Rejoicing, Or the Torments of Religious Speech*, Cambridge 2013.

Latour B., *Splatając na nowo to, co społeczne. Wprowadzenie do teorii aktora-sieci*, tłum. A. Derra, J. Abriszewski, Kraków 2010.

Latour B., "Thou Shall Not Freeze-Frame," or, *How Not to Misunderstand the Science and Religion Debate*, [w:] *Science, Religion, and the Human Experience*, red. J.D. Proctor, New York 2005. <https://doi.org/10.1093/0195175328.003.0003>

Latour B., *Will non-humans be saved? An argument in ecotheology*, "Journal of the Royal Anthropological Society" 2009, nr 15, s. 459-475. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2009.01568.x>

Markiewka T.S., *Konstruktywistyczny szacunek do nauki. O podejściu Richarda*

Rorty'ego i Bruno Latoura, "Diametros" 2019, nr 17, s. 56-68.
<https://doi.org/10.33392/diam.1161>

Stasik A., Współwytwarzanie wiedzy o technologii. Gaz łupkowy jako wyzwanie dla zbiorowości, Toruń 2019. <https://doi.org/10.12775/978-83-231-5739-7>

Stoczkowski W., Bruno Latour, czyli teoria miłości-sieci. Szkic z antropologii nauki, "Prace Kulturoznawcze" 2019, nr 22, s. 45-67.
<https://doi.org/10.19195/0860-6668.22.1-2.4>

OLIVIER NOWAKOWSKI

AKTY ŁASKI NA RZECZ KOŃCA ANTROPOCENU OD STAWANIA-SIĘ-ZWIERZĘCIEM DO AKTYWIZMU ŚMIERCI: WPROWADZENIE DO AHUMANISTYCZNEJ FILOZOFII PATRICII MACCORMACK

Adams C.J., Polityka seksualna mięsa. Feministyczno-wegetariańska teoria krytyczna, tłum. M. Stefański, Warszawa 2022.

Barad K., Spotkanie z wszechświatem w pół drogi. Fizyka kwantowa a splątanie materii ze znaczeniem, tłum. S. Królak, Poznań 2024.

Bednarek J., Położyć kres "Człowiekowi": przyroda i człowiek u Hegla, stawanie-się-zwierzęciem i abolicjonizm, [w:] Stronniczość, red. M. Falkowski, Warszawa 2024, s. 123-161.

Bednarek J., Zwierzę edypalne? Gatunki towarzyszące i stawanie się, [w:] Stronniczość, red. M. Falkowski, Warszawa 2024, s. 161-191.

Bednarek J., Życie, które mówi. Nowoczesna wspólnota i zwierzęta, Warszawa 2017.

Braidotti R., Po człowieku, tłum. J. Bednarek, A. Kowalczyk, Warszawa 2014.

Deleuze G., Guattari F., Tysiąc Plateau, tłum. J. Bednarek, Warszawa 2015.

Edelman L., Przyszłość to dziecinne mrzonki, tłum. T. Sikora, [w:] Teorie wywrotowe. Antologia przekładów, red. A. Gajewska, Poznań 2012, s. 675-711.

Federici S., Poza granicami skóry. Przemysłiwanie, przekształcanie i odzyskiwanie ciała we współczesnym kapitalizmie, tłum. J. Bednarek, Warszawa 2022.

Francione G.L., Charlton A., The Six Principles of the Abolitionist, za: <https://www.abolitionistapproach.com/about/the-six-principles-of-the-abolitionistapproachto-animal-rights/> [dostęp: 15.09.2025].

Giraud E.H., What Comes After Entanglement? Activism, Anthropocentrism and an Ethics of Exclusion, Durham-London 2019. <https://doi.org/10.1215/9781478007159>

Gzyra D., Odmiany abolicjonizmu. Zarys nowej klasyfikacji, [w:] Ludzkie, Nie-ludzkie, Arcy-zwierzęce. Animalocentryzm?, red. J. Roś, K.M. Wieczorek, Siemianowice Śląskie 2016, s. 107-130.

Halberstam J., Przedziwna sztuka porażki, tłum. M. Denderski, Warszawa 2018.

Han-Pile B., The 'Death of Man': Foucault and Anti-Humanism, [w:] Foucault and Philosophy, red. T. O'Leary, Ch. Falzon, Malden 2010, s. 118-142.
<https://doi.org/10.1002/9781444320091.ch6>

Haraway D.J., Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene, Durham-London 2016. Haraway D.J., The Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness, Chicago 2003. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>

Haraway D.J., When species meet, Minneapolis 2008.

Kaszowska-Wandor B., Teriantropie. Animal studies i (od)stawianie się człowiekiem, "Wielogłos" 2018, nr 1 (35), s. 33-61.

Latour B., Splatając na nowo to, co społeczne. Wprowadzenie do teorii aktora-sieci, tłum. K. Abriszewski, A. Derra, Kraków 2010.

MacCormack P., Ahuman Abolition, [w:] Deleuze and the Animal, red. C. Gardner, P. MacCormack, Edinburgh 2017, s. 25-37. <https://doi.org/10.1515/9781474422758-003>

MacCormack P., Embracing Death, Opening the World, "Australian Feminist Studies" 2020, nr 35, s. 1-15. <https://doi.org/10.1080/08164649.2020.1791689>

MacCormack P., Feminist Becomings. Hybrid Feminism and Haecceitic (Re)production, "Australian Feminist Studies" 2009, nr 24, s. 85-97.
<https://doi.org/10.1080/08164640802657138>

MacCormack P., Po życiu, tłum. J. Bednarek, za: <http://wakat.sdk.pl/po-zyciu/> [dostęp: 15.09.2025].

MacCormack P., Posthuman Ethics: Embodiment and Cultural Theory, Farnham 2012.

MacCormack P., Queering the Weird: Unnatural Participations and the Mucosal in H.P. Lovecraft and Occulture, [w:] Spaces and Fictions of the Weird and the Fantastic: Ecologies, Geographies, Oddities, red. J. Greve, F. Zappe, London 2020, s. 57-72. https://doi.org/10.1007/978-3-030-28116-8_5

MacCormack P., The Ahuman Manifesto. Activism for the end of the anthropocene, London 2020. MacCormack P., The Animal Catalyst: Towards Ahuman Theory, London 2014. <https://doi.org/10.5040/9781350081130>

MacCormack P., The Queer Ethics of Monstrosity, [w:] Speaking of Monsters, red. C.J.S. Pickart, J.E. Browning, Londo 2012, s. 255-265.
https://doi.org/10.1057/9781137101495_23

Markiewicz M., Eko-logika. Pojmowanie wspólnoty w perspektywie posthumanizmu, rozprawa doktorska, Katowice 2020, za: https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/16771/1/Markiewicz_Eko_logika_pojmowanie_wspolnoty.pdf [dostęp: 15.09.2025].

Ranciere J., Estetyka jako polityka, tłum. J. Kutyla, P. Mościcki, Warszawa 2008. Serres M., Times of Crisis, tłum. A.M. Feenberg-Dibon, London 2014.

Stivale C.J., 'Etre aux aguets': Deleuze, Creation and Territorialization, [w:] P. MacCormack,

The Animal Catalyst: Towards Ahuman Theory, London 2014.

Włodarczyk J., Rasa, klasa, płeć, gatunek? Metodologie w Animal Studies, [w:] Po humanizmie. Od technokrytyki do animal studies, red. Z. Ładyga, J. Włodarczyk, Gdańsk 2015, s. 23-54.

ZUZANNA LEGAN

NARRACJE RZEK

Barcz A., "A river speaks" Translating Aquatic Voice and Re-Animation of Fluvial Monstrosities, "Studia Poetica" 2023, nr 11, s. 167-183.
<https://doi.org/10.24917/23534583.11.10>

Barcz A., Łagodne monstrum rzeki, "Czas Kultury" 2022, nr 19, za: <https://czaskultury.pl/artykul/lagodne-monstrum-rzeki/> [dostęp: 15.09.2025].

Barcz A., Buchta-Bartodziej P., Michalak A., The Oder - a river that floods: the problem of environmental adaptation in literary texts, "Environmental Hazards" 2018, 17 (3), s. 251-267. <https://doi.org/10.1080/17477891.2018.1436513>

Blake W. Małżeństwo Nieba i Piekła, tłum. F. Wygoda, Wrocław 2002.

Braidotti R., Podmioty nomadyczne. Ucieleśnienie i różnica seksualna w feminizmie współczesnym, tłum. A. Derra, Warszawa 2009.

Buell L., The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture, Cambridge 1996.
<https://doi.org/10.4159/9780674262423>

Dickey J., Wnętrze rzeki: wybór wierszy, tłum. T. Sławek, Kraków 1985. Domańska E., Humanistyka ekologiczna, "Teksty Drugie" 2013, nr 1-2, s. 13-32. Fiedorczuk J., Cyborg w ogrodzie. Wprowadzenie do ekokrytyki, Gdańsk 2015.

GIOŚ, Stan środowiska w Polsce. Raport 2022, za: <https://www.gov.pl/attachment/8193fbd-1-9302-4d30-a483-bde6c8f5564a> [dostęp: 15.09.2025].

Hesse H., Siddharta. Poemat indyjski, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 1998. Joyce J., Finneganów tren, tłum. K. Bartnicki, Kraków 2012.

Kępski M., Dziedzictwo rzeki (rozpoznanie wstępne), "Teksty Drugie" 2022, nr 4, s. 52-69. <https://doi.org/10.18318/td.2022.4.4>

Kojzar K., Chaos nad Odrą. Z kopalń płyną ścieki, złota alga zabija, a PiS-owska specustawa nadal bez poprawek, "OKO. Press", 3.07.2024, za: <https://oko.press/odra-specustawa-montoring-chaos> [dostęp: 15.09.2025].

Kronenberg A., Geopoetyka jako przykład zielonego czytania i pisanie, "Teksty

Drugie" 2014, nr 5, s. 294-320.

Laing O., *To the River: A Journey beneath the Surface*, Edinburgh 2011.

Miłosz C., *Dużo śpieć*, [w:] idem, *Gucio zaczarowany*, Paryż 1965.

Morrison T., *The Site of Memory*, [w:] *Inventing the Truth: The Art and Craft of Memoir*, wyd. 2., red. W. Zinsser, Boston-New York 1995, s. 83-102.

Nizeti J., Peedom J., *Rzeka* (film), Australia 2021. Oswald A., Dart, London 2010.

Oswald A., Powrót do świata: unikam poezji natury, wywiad przepr. M. Heydel, "Dwutygodnik" 2015, nr 161, za: <https://www.dwutygodnik.com/artykul/5963-powrot-do-swiate-unikam-poezji-natury.html> [dostęp: 15.09.2025].

Pickering A., *Nowe ontologie*, tłum. T.S. Markiewka, [w:] *Studia nad nauką i technologią. Wybór tekstów*, red. E. Bińczyk, A. Derra, Toruń 2014, s. 243-260.

Poetki z Wysp, tłum. J. Jarniewicz, M. Heydel, Wrocław-Gdańsk 2015. Robert M., *Rzeki, których nie ma*, Wołowiec 2023.

Robiński A., Petryczkiewicz D., *Małe życie*, "Pismo. Wydanie specjalne: Wokół wody" 2023, nr 1/23, s. 44-53.

Rzeki. *Antologia poetycka*, wyb. i oprac. J. Kolbuszewski, Wrocław 1995.

Scott J., *In the Praise of Floods*, Durham 2020, za: <https://www.youtube.com/watch?v=IwMQ-SOdLULI> [dostęp: 10.09.2024].

Sławek T., James Dickey: poetycka filozofia "form podstawowych": wstęp do wydania polskiego, [w:] J. Dickey, *Wnętrze rzeki: wybór wierszy*, tłum. T. Sławek, Kraków 1985, s. 5-8.

Sławek T., "rzekibrzeg/rzekibieg": rzeka i jej opowieści, [w:] *Urzeczenie. Locje literatury i wyobraźni*, red. M. Jochemczyk, M. Piotrowiak, Katowice 2013, s. 115-142.

Słownik języka polskiego PWN, za: <https://sjp.pwn.pl/> [dostęp: 15.09.2025].

Solnit R., *Nadzieja w mroku: nieznanne opowieści, niebываłe możliwości*, tłum. A. Dzierzowska, S. Królak, Kraków 2019.

Springer F., *Dojrzeć Rzeczność*, "Dwutygodnik" 2021, nr 311, za: <https://www.dwutygodnik.com/artykul/9603-dojrzec-rzeczosc.html> [dostęp: 15.09.2025].

Springett S., *Deep Mapping the River: a Palimpsest*, [w:] *Borderlines: Essays on Mapping and the Logic of Place*, red. R. Abeliovich, E. Serouss, Warszawa 2019, s. 91-105. <https://doi.org/10.2478/9783110623758-007>

Stasiuk A., *Rzeka dzieciństwa*, Wołowiec 2024.

Strang V., *Common Senses: Water, Sensory Experience and the Generation of Meaning*, "Journal of Material Culture" 2005, nr 10 (1), s. 92-120.

<https://doi.org/10.1177/1359183505050096>

Tokarczuk O., Odra, [w:] eadem, Moment Niedźwiedzia, Warszawa 2012, s. 152-160.

Ubertowska A., "Mówić w imieniu biotycznej wspólnoty". Anatomie i teorie tekstu środowiskowego/ ekologicznego, "Teksty Drugie" 2018, nr 2, s. 17-40.
<https://doi.org/10.18318/td.2018.2.2>

MELANIA KRAKOWIAK

ZWIERZĘCE FIGLE, CZYLI JĘZYK I POLITYKA JAKO IMPROWIZACJE INSTYNKTU

Agamben G., Homo sacer: suwerenna władza i nagie życie, tłum. M. Salwa, Warszawa 2008. Anger S., Thomas Huxley, 'On the Hypothesis That Animals Are Automata' (1874) "Victorian Review" 2009, nr 1, s. 50-52. <https://doi.org/10.1353/vcr.2009.0042>

Arystoteles, Polityka, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 2004. Bateson G., Steps to an Ecology of Mind, New York 1972.

Bednarek J., Położyć kres "Człowiekowi": przyroda i człowiek u Hegla, stawanie-się-zwierzęciem i abolicjonizm, [w:] Stronniczość, red. M. Falkowski, Warszawa 2024, s. 123-161.

Bennett J., Vibrant Matter: A Political Ecology of Things, Durham-London 2010.
<https://doi.org/10.1215/9780822391623>

Bojarska K., Poczuć myślenie: afektywne procedury historii i krytyki (dziś), "Teksty Drugie" 2013, nr 6, s. 8-16.

Burzyńska A., Afekt - podejrzany i pożądany, [w:] Kultura afektu - afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym, red. R. Nycz, A. Łebkowska, A. Dauksza, Warszawa 2005, s. 115-134. <https://doi.org/10.4000/books.iblpan.8306>

Cottingham J., Cartesian Trialism, "Mind" 1985, t. 94, nr 374, s. 218-230.
<https://doi.org/10.1093/mind/XCIV.374.218>

Deleuze G., Różnica i powtórzenie, tłum. B. Banasiak, K. Matuszewski, Warszawa 1997. Descartes R., Namiętności duszy, tłum. L. Chmaj, Warszawa 1986.

Descartes R., Rozprawa o metodzie właściwego kierowania rozumem i poszukiwania prawdy w naukach, tłum. T. Żeleński-Boy, Kęty 2002.

Grosz E., Becoming Undone. Darwinian Reflections on Life, Politics and Art, Durham-London 2011. <https://doi.org/10.1515/9780822394433>

Herer M., Gilles Deleuze. Struktury - maszyny - kreacje, Kraków 2006.

Kultura afektu - afekty w kulturze. Humanistyka po zwrocie afektywnym, red. R. Nycz, A. Łebkowska, A. Dauksza, Warszawa 2005.

Lejman J., Ewolucja ludzkiej samowiedzy gatunkowej. Dzieje prób zdefiniowania relacji

człowiek- zwierzę, Lublin 2008.

MacCormack P., The Ahuman Manifesto: Activism for the End of the Anthropocene, London 2020. Massumi B., Autonomia afektu, tłum. A. Lipszyc, "Teksty Drugie" 2013, nr 6, s. 112-135. <https://doi.org/10.5040/9781350081130>

Massumi B., Przyszłe narodziny afektywnego faktu, tłum. J. Tabaszewska, "Teksty Drugie" 2019, nr 6, s. 141-163. <https://doi.org/10.18318/td.2019.6.8>

Massumi B., What Animals Teach Us About Politics, Durham-London 2014. <https://doi.org/10.1515/9780822376057>

Myrdzik B., O niektórych konsekwencjach zwrotu afektywnego w badaniach kulturowych, "Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio N - Educatio Nova" 2017, nr 2, s. 115-128. <https://doi.org/10.17951/en.2017.2.115>

Porfiriusz, O wegetarianizmie, tłum. E. Osek, Warszawa 2018.

Schollenberger J., Afekt i defekt atlasu zwierząt. Narracyjny wymiar historii naturalnej w malarstwie Waltona Forda, "ZOOPHILOLOGICA. Polish Journal of Animal Studies" 2016, nr 2, s. 139-149.

Schollenberger J., Stworzenia Darwina. O granicy człowiek-zwierzę, Warszawa 2020. Tinbergen N., Perdeck A.C., On the Stimulus Situation Releasing the Begging Response in the Newly Hatched Herring Gull Chick (*Larus Argentatus Argentatus* Pont.), "Behaviour" 1951, nr 1 (3), s. 1-39. <https://doi.org/10.1163/156853951X00197>

MICHALINA CZERWOŃSKA

WSTĘP

Bakke M., Bio-transfiguracje. Sztuka i estetyka posthumanizm, Poznań 2010.

Haraway D.J., Manifest gatunków stowarzyszonych, tłum. J. Bednarek, [w:] Teorie wywrotowe: Antologia przekładów, red. A. Gajewska, Poznań 2012, s. 241-259.

Haraway D.J., Staying with the Trouble, Durham 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>

Symbiosis as a Source of Evolutionary Innovation, red. L. Margulis, R. Fester, b.m. 1991.

ADRIANNA STAŃCZAK

**ŚRODOWISKOWE ASPEKTY PRZEKŁADU JĘZYKÓW
MNIJSZOŚCIOWYCH**

Abley M., Spoken Here: Travels Among Threatened Languages, London 2003.

Ammon U., To what extent is German an international language?, [w:] The German language and the real world: Sociolinguistic, cultural, and pragmatic perspectives on

contemporary German, red. P. Stevenson, Oxford 1995, s. 25-53.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198240549.003.0002>

Ammon U., World languages: Trends and futures, [w:] The handbook of language and globalization, red. N. Coupland, Oxford 2010, s. 101-122.
<https://doi.org/10.1002/9781444324068.ch4>

Bertacco S., The fact of translation in postcolonial literatures, [w:] Language and translation in postcolonial literatures, red. S. Bertacco, New York-London 2014, s. 18-41. <https://doi.org/10.4324/9780203078167>

Carbonell O., The exotic space of cultural translation, [w:] Translation, power, subversion, red. R. Álvarez, M. Carmen-África Vidal, Clevedon-Philadelphia-Adelaide 1996, s. 79-98. Clarke P.A., The Aboriginal Australian cosmic landscape: The ethnobotany of the Skyworld, "Journal of astronomical history and heritage" 2014, nr 17, s. 307-325. <https://doi.org/10.3724/SP.J.1440-2807.2014.03.05>

CNN. Sexier, richer, funnier: 19 ways travel can change your life, <https://edition.cnn.com/travel/article/ways-that-travel-can-change-your-life/index.html> [dostęp: 15.09.2025].

Cronin M., Eco-translation: Translation and ecology in the age of the Anthropocene, London-New York 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315689357>

Cronin M., Translation and globalization, London-New York 2003.

Crystal D., English as a global languages, Cambridge-New York-Melbourne-Madrid-Cape Town-Singapore-São Paulo 2003.

Dołowy-Rybińska N., Wprowadzenie. Języki zagrożone - teoria i praktyka badawcza, [w:] Języki i kultury mniejszościowe w Europie: Bretończycy, Łużyczanie, Kaszubi, Warszawa 2011, s. 13-62. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323513926>

Drysdale H., Mother Tongues: Travels through Tribal Europe, London 2001.

Elliott C., Yes, your vacation is destroying the planet. Here's how to stop, za: <https://www.linkedin.com/pulse/yes-your-vacation-destroying-planet-heres-how-stop-elliott-s0ele> [dostęp: 15.09.2025].

Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych, Strasburg 1992, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/europejska-karta-jezykow-regionalnych-lub-mniejszosciowych> [dostęp: 15.09.2025].

Farley D., Sattin A., Beyond Borders: A Deep Dive Into the Nomadic Way of Life, za: <https://www.nytimes.com/2022/10/14/travel/anthony-sattin-nomads-interview.html> [dostęp: 15.09.2025].

Foster R., Mühlhäuser P., Clarke P., 'Give me back my name': The 'classification' of Aboriginal people in colonial South Australia, [w:] Papers in pidgin and creole linguistics (No.5), red. P. Mühlhäuser, Canberra 1998, s. 35-59.

Fritts R. 'Mind blowing': Grizzly bear DNA maps onto Indigenous language families,

<https://doi.org/10.1126/science.abl9306> [dostęp: 15.09.2025].

Grin F., Combining immigrant and autochthonous language rights: A territorial approach to multilingualism, [w:] Linguistic human rights: Overcoming linguistic discrimination, red. T. Skutnabb-Kangas, R. Phillipson, Berlin-New York 1995, s. 31-48. <https://doi.org/10.1515/9783110866391.31>

Hamacher D., Nunn P., Gantevoort M. , Taylor R. , Lehman G. , Law K., Miles M., The archaeology of orality: Dating Tasmanian Aboriginal oral traditions to the Late Pleistocene, "Journal of archaeological science" 2023, nr 159, s. 1-37, <https://doi.org/10.1016/j.jas.2023.105819> [dostęp 15.09.2025].

Haraway D.J., Manifest gatunków stowarzyszonych, [w:] Teorie wywrotowe. Antologia przekładów, red. A. Gajewska, Poznań 2012, s. 241-260.

Haraway D.J., The companion species manifesto: Dogs, people, and significant otherness, [w:] Manifestly Haraway, red. D.J. Haraway, C. Wolfe, Minneapolis 2016, s. 91-198. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816650477.003.0002>

Hart M.A., Indigenous worldviews, knowledge, and research: The development of an Indigenous research paradigm, "Journal of indigenous voices in social work" 2010, nr 1 (1), s. 1-16.

Iwasiów S., Postkolonializm wobec podróży: niektóre przypadki Andrzeja Stasiuka, "Rocznik komparatystyczny" 2012, nr 3, s. 51-70.

Lefevere A., Chinese and Western thinking on translation, [w:] Constructing cultures: Essays on literary translation, red. S. Bassnett, A. Lefevere, Clevedon-Philadelphia-Toronto-Sydney- Johannesburg 1998, s. 12-24. <https://doi.org/10.2307/jj.33169477.6>

Lefevere A., The gates of analogy: The Kalevala in English, [w:] Constructing cultures: Essays on literary translation, red. S. Bassnett, A. Lefevere, Clevedon-Philadelphia-Toronto-Sydney- Johannesburg 1998, s. 76-89. <https://doi.org/10.2307/jj.33169477.10>

Macfarlane R., Landmarks, London 2016. Macfarlane R., Underland, London 2019.

Magraw L.T., Is Tourism Destroying the World?, za: <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/is-tourism-destroying-the-world>, [dostęp: 15.09.2025].

Mahboob A. What is subaltern linguistics?, za: <https://wemountains.com/01/20/1071/> [dostęp: 15.09.2025].

Mar-Molinero C., Spanish as a world language: Language and identity in a global era, "Spanish in Context" 2004, nr 1, s. 3-20. <https://doi.org/10.1075/sic.1.1.03mar>

Mazid B.M., World, text and translation: Translation as metatext (The case of Rupert Brooke's 'Menelaus and Helen'), za: https://www.academia.edu/29183553/World_Text_and_Translation_pdf [dostęp: 15.09.2025].

Mitek-Dziemba A., Przekład w epoce postludzkiej? Translatoryka wobec wyzwań antropocenu, "Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Poetica" 2023, nr 11, s. 152-166, <https://doi.org/10.24917/23534583.11.9> [dostęp: 15.09.2025].

Mithen S., The language puzzle: How we talked our way out of the Stone Age, London 2024. O'Grady C., Chimps take turns while chatting, just like humans, za: <https://www.science.org/content/article/chimps-take-turns-while-chatting-just-humans> [dostęp: 15.09.2025].

Petro P., Travels in an Old Tongue: Touring the World Speaking Welsh, London 1997.

Smith E., 10 Reasons why travel is so important to build life experiences, za: <https://www.linkedin.com/pulse/10-reasons-why-travel-so-important-build-life-erin-smith-uc9xc> [dostęp: 15.09.2025].

Spivak G.C., Outside in the teaching machine, New York-London 1993.

Sugranyes E.C., González-Davies M. , Translating heritage languages: Promoting intercultural and plurilingual competences through children's literature, [w:] Children's literature in multilingual classrooms: From multiliteracy to multimodality, red. C. Hélot, R. Sneddon, N. Daly, London 2015, s. 47-62.

Vieira E.R.P., Liberating Calibans: Readings of Antropofagia and Haroldo de Campos' poetics of transcreation, [w:] Post-colonial translation: Theory and practice, red. S. Bassnett, H. Trivedi, London-New York 2002, s. 95-113.

Weiner E., Why travel should be considered an essential human activity, za: <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/why-travel-should-be-considered-an-essential-human-activity> [dostęp: 15.09.2025].

Wrocławska E., Zieniukowa J., Wstęp, [w:] Języki mniejszości i języki regionalne, red. E. Wrońska, J. Zieniukowa, Warszawa 2003, s. 11-14.

Zanon S., Extinction of Indigenous languages leads to loss of exclusive knowledge about medicinal plants, tłum. M. Johnson, <https://news.mongabay.com/2021/09/extinction-of-indigenous-languages-leads-to-loss-of-exclusive-knowledge-about-medicinal-plants/> [dostęp: 15.09.2025].

MARTA DUBIEL

EKSPEDYCJE MIROWSKIE JAKO PRZYKŁAD POSTHUMANISTYKI W DZIAŁANIU

Bennett J., Vibrant Matter: A Political Ecology of Things, Duke London 2010. <https://doi.org/10.1215/9780822391623>

Casey E.S., Marder M., Plants in place. A phenomenology of the vegetal, New York 2023. <https://doi.org/10.7312/case21344>

Clément G., Manifest trzeciego krajobrazu, tłum. M. Turnau, "Autoportret" 2019, nr

3, s. 15-28, za: <https://www.autoportret.pl/artykuly/manifest-trzeciego-krajobrazu> [dostęp: 15.09.2025].

Certeau M. de, *The Practice of Everyday Life*, tłum. S. Rendall, Los Angeles 1984.
Deleuze G., Guattari F., *Tysiąc Plateau*, Warszawa 2015.

Dzieje Woli, red. J. Kazimierski, Warszawa 1974.

Gilles C., Manifest trzeciego krajobrazu, "Autoportret" 2019, nr 3, s. 15-28, za: <https://www.autoportret.pl/artykuly/manifest-trzeciego-krajobrazu> [dostęp: 15.09.2025].

Gurowska M., Rosińska M., Szydłowska A., ZOEpolis budując wspólnotę ludzko-nie-ludzką, Warszawa 2020.

Haraway D.J., *Manifest gatunków stowarzyszonych*, tłum. J. Bednarek, [w:] *Teorie wywrotowe*.

Antologia przekładów, red. A. Gajewska, Poznań 2012, s. 241-260.

Kimmerer R.W., *Braiding Sweetgrass: Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge and the Teachings of Plants*, Minneapolis 2020.

Kormanowa Ż., Wolska klasa robotnicza i ruch robotniczy na Woli (do 1939 r.), [w:] *Dzieje Woli*, red. J. Kazimierski, Warszawa 1974, s. 13-19.

Kromer O., Wola. 6,9 metra między blokami. "Plany tej budowy spędzają nam sen z powiek", "Gazeta Wyborcza" z 23.09.2021.

Książek M., *Atlas dziur i szczelin*, Kraków 2023.

Margulis L., *Symbiosis in Cell Evolution*, San Francisco 1981.

Nowy blok zasłoni im świat. Mieszkańcy próbują powstrzymać budowę, "Interwencja" z 18.01.2023, za: <https://interwencja.polsatnews.pl/reportaz/2023-01-18/nowy-blok-zaslوني-im-swiat-mieszkancy-probuja-powstrzymac-budowe> [dostęp: 18.01.2023].

Rogowska-Stangret M., Międzyskalowe języki antropocenu, "Studia Poetica" 2023, nr 11, s. 32-46. Rosińska M., Szydłowska A., Zoepolis, [w:] ZOEpolis budując wspólnotę ludzko-nie-ludzką, red. M. Gurowska, M. Rosińska, A. Szydłowska, Warszawa 2020. <https://doi.org/10.24917/23534583.11.3>

Rosińska M., Szydłowska A., Zoepolis: w stronę dizajnu poza paradygmatem antropocentrycznym, "Kultura popularna" 2017, nr 2, s. 66-78. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0010.7052>

Strathern M., *No nature, no culture: the Hagen case*, [w:] *Nature, Culture and Gender*, red. C. MacCormack, M. Strathern, Cambridge 1980, s. 174-222.

Strona www.zakole.pl.

Tomczok M., Sedymentacja nieupamiętnionych wyobrażeń Zagłady, "Teksty Drugie" 2023, nr 3, s. 172-182. <https://doi.org/10.18318/td.2023.3.12>

Wróbel-Bardzik K., Krajobraz ruderalny (po)wojennej Warszawy, "Teksty Drugie" 2020, nr 3, s. 367-380. <https://doi.org/10.18318/td.2020.3.23>

Yong E., I Contain Multitudes: The Microbes Within Us and a Grander View of Life, New York 2016.

Zamorska M., O ruchu roślin i (nie)możliwości roślinno-ludzkich choreografii, "Sensus Historiae" 2020, nr 1, s. 53-63.

TYMON JURCZAK

AGROEKOLOGIA, POWRÓT DO ZIEMI NOWE ROZUMIENIE RELACJI ROLNIKA Z NATURĄ W RAMACH ALTERNATYW DLA WSPÓŁCZESNEGO SYSTEMU ŻYWNOŚCIOWEGO

Bilewicz A., Śpiewak R., A Repeasantisation in Poland? New farmers, the peasant mode of production and their situations in local communities, "The Journal of Peasant Studies" 2024, nr 51 (7), s. 1-21, <https://doi.org/10.1080/03066150.2023.2300778> [dostęp: 15.09.2025].

Frydryczak B., O naturze w dobie posthumanizmu, "Polish Journal of Landscape Studies" 2024, nr 4 (7), s. 93-99, <https://doi.org/10.14746/pls.2022.4.8> [dostęp: 15.09.2025].

Giraldo O.F., The agroecological movement. A panoramic view, "The Journal of Peasant Studies" 2025, nr 52, s. 1-27, <https://doi.org/10.1080/03066150.2024.2318463> [dostęp: 15.09.2025].

Kopcewicz J., Podstawy biologii roślin, Warszawa 2012.

Monllor i Rico N., Fuller A.M., Newcomers to farming: Towards a new rurality in Europe, "Documents d'Analisi Geografica" 2016, nr 62 (3), s. 531-551, <https://doi.org/10.5565/rev/dag.376> [dostęp: 15.09.2025].

Ploeg J.D. van der, Farmers' upheaval, climate crisis and populism, "The Journal of Peasant Studies" 2020, nr 47 (3), s. 589-605, <https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1725490> [dostęp: 15.09.2025].

Ploeg J.D. van der, The New Peasantries. Struggles for Autonomy in an Era of Empire and Globalization, London 2008.

Ploeg J.D. van der, The political economy of agroecology, "The Journal of Peasant Studies" 2020, nr 48 (2), s. 274-297, <https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1725489> [dostęp: 15.09.2025].

Smit M., De duurzaamheid van de Nederlandse landbouw. 1950-2015-2040, Wageningen 2018, <https://doi.org/10.18174/449448>

Wala K., Ułożyć świat na nowo. Rekonstrukcja koncepcji Tima Ingolda (cz. I), "Etnografia. Praktyki, Teorie, Doświadczenia" 2016, nr 2, s. 189-209, <https://doi.org/10.4467/254395379EPT.16.011.6490> [dostęp: 15.09.2025].

Włodarczyk E., kultura, [w:] Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t. II, red. T. Pilch, Warszawa 2003, s. 950-962.

MARIA BLANKA GRZYBOWSKA

KOMPOST JAKO METAFORA RELACJI ZE ŚWIATEM I INSPIRACJA DLA ZABIEGÓW KURATORSKICH

Amuah E., Fei-Baffoe B., Sackey L., Douti N., Kazapo R., A review of the principles of composting: understanding the processes, methods, merits, and demerits, „Organic Agriculture” 2022, nr 4, s. 547-562. <https://doi.org/10.1007/s13165-022-00408-z>

Bellacasa M.P. de la, Matters of Care. Speculative Ethics in More Than Human Worlds, Minneapolis 2017.

Bakke M., Bio-transfiguracje. Sztuka i estetyka posthumanizm, Poznań 2010.

Domańska E., Nekrohumanistyka, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa” 2018, nr 4, s. 321-329. Domańska E., Nekros. Wprowadzenie do ontologii martwego ciała, Warszawa 2017.

Flood K., The Compost Coach, Sydney 2023.

Gurowska M., Rosińska M., Szydłowska A., ZOEpolis budując wspólnotę ludzko-nie-ludzką, Warszawa 2020.

Hamilton J.M., Neimanis A., Composting Feminisms and Environmental Humanities, „Environmental Humanities” 2018, nr 10, s. 501-527. <https://doi.org/10.1215/22011919-7156859>

Haraway D.J., Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin, „Environmental Humanities” 2015, nr 6, s. 159-165. <https://doi.org/10.1215/22011919-3615934>

Haraway D.J., Manifest gatunków stowarzyszonych, tłum. J. Bednarek, [w]: Teorie wywrotowe. Antologia przekładów, red. A. Gajewska, Poznań 2013, s. 241-260.

Haraway D.J., Staying with the Trouble, Durham 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>

Kanclerz A., Etyka Troski Carol Gilligan i Nel Noddings a moralny partykularyzm, „Etyka” 2019, nr 57, s. 29-44. <https://doi.org/10.14394/25>

Nemanis A., We Are All at Sea, za: <https://www.youtube.com/watch?v=Hp1wo1irkQA> [dostęp: 15.09.2025].

Noddings N., Caring. A Feminine Approach To Ethics & Moral Education, California 1984.

Portfolio Cecyli Malik, za:
<https://www.cecyliamalik.pl/pl/portfolio/MatkiPolkiNaWyrebie> [dostęp: 15.09.2025].

Portfolio Liliany Zeic, za: <http://lilianapiskorska.com/pl/praca/pole-w-ktorym-jestem-zakopa-na/> [dostęp: 15.09.2025].

Strand S., Confessions of a Compost Heap, za: https://art-earth.org.uk/pdf/SS_Borrowed-Time-Excerpts.pdf [dostęp: 15.09.2025].

Tronto J., Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care, New York 1993.

Zeic L., Instagram post, https://www.instagram.com/p/C1u5VTaoqh/?img_index=1 [dostęp: 14.09.2024].